

Uit de Carnaval in de Vasten!

Onze zuidelijke landgenooten hebben de carnavalsleut verwisseld met de ernstige stemming van den vastentijd.

Een groote mate van menschkundigheid kunnen wij aan Rome niet ontzeggen; wat kennen zij het menschelijk hart in al die bonte, soms zotte wendingen, in al zijn wisselende behoeften!

Het carnaval steekt zoo heerlijk de draak met onze gewichtheden. Zie dien Gelen Ridder in zijn uniform met gouden tressen, zijn martialen kolbak, zijn rinkelende sleepsabel! Bij het demasqué blijkt hij twintig jaar gezeten te hebben in den zadel van een kantoorrukt! De Jonkvrouw in haar sleepend gewaad, met haar prachtige corsage, ontpopt zich als een dienstster, die amandelbroodjes serveert bij Heek! Een paar avonden hebben zij geleefd in een roes van trols, in een droom van geluk. Dan trekt de Gele Ridder zijn kaalgedragen kantoorpak aan met de kladmouwen, dan verwisselt de Jonkvrouw haar diadeem met het witte mulsje en spelt zij haar nummer op.

Ook wij, protestanten, hebben ons carnaval, maar wij weten het meestal niet. Wat is er vaak een jacht op de witte das, op een preekstoel te staan, een rede te houden, al is het dan maar in het zand van een pasgedolven graf, o, dat carnaval der dwaze veelsprekendheid! Op het kussen van een bestuursfauteuil te zitten, mee te marcheren in de eskadrons van groote mannen, die wij er op-na-houden, mensch, mensch nog aan toe, wat prachtig allemaal! Anderen verschijnen in de kerkvaderpels (met de motballetjes nog in de zakken). O, als de Lieve Heiland komt op ons groote carnaval, als Hij komt om zondaren zalig te maken, wat zal Hij droevig verbaasd staan over ons, kerkvaders! Hij zal Zich niet terechtweten in deze menscheid van de witte das! Ach, zelfs van onze begrafenissen maken wij vaak een carnaval, onder stroommen van welsprekendheid daalt de kist van onzen eminenten broeder ten grave, nadat hij zoovele gewichtige diensten den lande, den volke en der kerke heeft bewezen. Naar onze woorden te oordeelen zou met dit verscheiden de wereldhistorie moeten eindigen, maar de zon gaat op en de zon gaat onder en vele beken gaan uit in de zee, nochtans wordt de zee niet vol! Gods Boek schrijft óók een memoriam: En hij stierf. Meer niet. Dat schreef het Heilige Boek bij Adam en Seth en Methusalah, bij Abraham, bij Petrus en Paulus, bij de allergrootsten, die uit vrouwen geboren zijn en dezelfde grafrede zal Gods Boek ook houden bij eenvoudige lieden als u en ik. En na den dood het demasqué... Dan legt Lazarus zijn domino van lompen af en ligt aan in Abrahams school. Dan slaat de rijke man zijn oogen op in de pijn en zijn domino van purper wordt door de motten gegeten. Maar wij zetten ons carnaval voort alsof er nimmer een demasqué zal komen...

Niet allen zijn even schuldig aan dit carnaval zonder leut. Er zijn menschen, die zichzelf aankleeden en menschen, die aangekleed worden. Ach, de laatsten zijn wel het talrijkst! Goede kerels, lieve vrouwen. Maar men heeft hen zoo lang aan de ooren geteet dat zij eminent waren, geniaal, magistraal, en wat al niet meer, dat zij het ten laatste zijn gaan gelooven. Ach, ik zeg niet dat het zoo erg zou zijn, als wij eens een hooge krop zetten in een malle bui. Maar het is wel erg als het nooit tot een demasqué komt en wij altijd maar in dien gekken waan voort blijven leven. O, laat ons ophouden met al die fratsen! Wij zijn gewone menschen, wij zeggen en schrijven wel eens mooie dingen, nog meer gemeenplaatsen en ook vele vervelende tirades. Wij doen wel eens ons best en wij laten ook veel in de lap hangen. Wij hebben goede oogenblikken, wij zijn ook vaak erg klein en min. Het zal ons allen goed doen als wij uit de carnaval in de vasten gaan!

Ja, dat demasqué is even een zuur momentje. Wij, dwazen, hebben dat ook alweer interessant gemaakt! Maar dan heb ik dien gelen ridder en die jonkvrouw van de dienbak, dien kerkvader in pels, nog honderdmaal liever dan dat demasqué met voetlicht en reclame! Dat is eenvoudig een verwisselen van domino!

Neen, het eerlijk tegen jezelf te zeggen: ik ben maar een doodgewone kerel, ik speel — maar ik ben geen kunstenaar, ik denk — maar ik ben geen genie; ik spreek... maar ik ben geen Cicero, ik bestuur, maar ik ben geen staatsman, ik heb God lief, maar ik ben geen heilige, ik ben gewoon, heel gewoon, ja, dat valt niet mee. De witte das te moeten losstrikken, de kerkvaderpels weer in de motballetjes te leggen. Wat blijft er over?

Een zieligheidje?
Neen, een gewoon mensch. En God heeft gewone menschen ongewoon lief. Zijn wereld is vol gewone menschen. Zijn kerk is vol gewone menschen! Zijn hemel is vol gewone menschen! N. B.

„tasten“ naar den verborgen zin; maar geval A — zoo vervolgt hij — doet zich voor in het levende heden, wanneer monnik X of zuster II of ingewijde Z een „oogenblik“ beleefd van extase, een „oogenblik“, waarin hij boven de sfeer van het pietepetierig discursieve twisten over letters „uitgeheven“ is, en, ont-heven zijnde, met God verkeert in levend, d.w.z. boven-schriftuurlijk contact. Geval B is dus volgens hem principieel van lager gehalte dan geval A. De gereformeerden daarentegen verklaren in de Synopsi: geval A deed zich voor, toen God een Mozes, de profeten, de apostelen zooveel eeuwen geleden Zijn bijzondere openbaring vernemen liet, doch geval B is er thans, nu Hij Zijn Woord aan het schrift heeft toevertrouwd en ons volautoritair laat zien, hoe Hij in die Schrift aangaande onze controversen beslissing neemt. In beide gevallen is er sprake van een supremus iudex, een hoogsten rechter. Geval B doet in waarde voor geval A niet onder. Geval A behoort voorts tot het verleden, geval B is het onze in het heden.

Er is volgens deze gereformeerden dan ook geen sprake van revelatio specialis continua, d.w.z. van voortgaande bijzondere openbaring; want al moge Prof. Hepp, blijkens publieke mededeelingen, dit begrip trachten in te voeren in onze kerken, zijn spreekwijze gaat toch in tegen de terminologie der vaders, belooft het gevaar, in strijd te komen met hun grondgedachten, maakt in elk geval het verstaan daarvan moeilijker, en dreigt ons te belemmeren in den strijd tegen andere ongereformeerde begrippen, waarin óók gesproken wordt van continueering van Gods werk in het verleden; ik denk hier aan de leer der „creatio continua“, d.w.z. van een voortgaande schepping, waartegen Ch. Hodge moede opmerkingen gaf in zijn Dogmatiek.

Wie nu het gereformeerde volk in dezen verwarden tijd dienen wil, mag van deze dingen niet zwijgen. Er is al misverstand genoeg. Wanneer men bang is, dat onze kerken het gevaar van versteening en vernietigend belooft, dan zegge men niet: „wij strijden voor gezonde mystiek, en wie het woord mystiek in den ban doet, is dus een aanrander van de waarheid Gods; hij roept het oordeel der magereid over onze zielen in“. Het is immers zeer wel mogelijk, dat zij, die tegen het woord mystiek bezwaar inhouden, de gevaren inzien, welke het woord alle eeuwen door in kerk en theologie heeft meegebracht, en ook in dezen de reformatie van het kerkelijk spraakgebruik, en de progressie in het doordenken der schriftuurlijke waarheid zoeken. Wat de anderen onder hun „gezonde mystiek“ verstaan, dat zullen zij liever betitelen met den naam van geloof, of verborgen omgang met God. Het woord verborgen wil dan echter in hun mond niet zeggen: verborgen voor hen, die „de letter“ onderzoeken, doch: verborgen voor den ongelovige en verborgen voor de uiterlijke waarneming. Maar omdat zij weten, dat het hart arglistiger is dan enig ding, en omdat zij bedenken, dat de oude mensch eerst in den dood vernietigd wordt, daarom zijn ze er doodsbenauwd voor, dat ze de worstelingen tusschen den ouden en den nieuwen mensch, en het richtend onderscheiden tusschen wat uit Gods Geest of uit hun eigen boze hart is, zouden willen afdoen met terzijde, of ook achterstelling der Schrift. Integendeel, zoo houden zij vol: wij kunnen niets, dat uit ons binnenste opborrelt, zoo maar aanvaarden als afkomstig van Gods Geest; want, zal het inderdaad van dien Geest zijn, dan moet het kloppen met Zijn Woord, d.w.z. Zijn geschreven Woord, en dan moet het ook daarmee te verifiëren zijn; en daarmee alleen.

Bij dit laatste gevoelen leeft men; maar bij het eerste verkomert de kerk. En wij achten het een direct gevaar voor onze kerken zelf, wanneer menschen, die overigens deze dingen zelf zeer goed weten, niet hun uiterste best doen, om den indruk te ontgaan, alsof ze — natuurlijk geheel onbedoeld — zouden speculeeren op het onverstand van vele overigens goed bedoelende menschen, die het woord „mystiek“ alleen kennen, niet uit oude schrijvers, maar uit wazige, onoordeelkundige gesprekken over hen.

Daarom vinden wij het ook jammer, wanneer de besprekingen over de zielservaringen van menschen, die in een „oogenblik“ een stem van God denken te hebben „gehoord“, in de laatste weken hier en daar schoolloopen door veronachtzaming van hetgeen hierboven gezegd werd. Immers,

- 1o. is er al dadelijk verschil tusschen iemands „zielservaring“ en zijn reflexie daarover; en het wordt haast een ironisch geval, wanneer „mystieke“ „zielen“ daaraan door anderen — die zij „nager“ noemen — moeten worden herinnerd;
- 2o. blijft het altijd een groote moeilijkheid, uit te maken, wat nu werkelijk en wat slechts in de verbeelding werd „ervaren“. Wie maar iets weet van het ingewikkelde complex van het menschelijke zieleleven, schrikt terug voor het acute gevaar van zelfsmisleiding, dat hier optreedt;
- 3o. wordt het zelfonderzoek schrikbarend bemoeilijkt, ja verhindert, wanneer men de menschen, die met dergelijke ervaringen komen aandragen, niet op gereformeerde wijze verwijst naar de Schriften.

En — last not least — let men wel op het fijne puntje? Niemand ontkent, dat een bepaald bijbelwoord op een zeer bijzondere manier in onze gedachtenwereld plotseeling kan worden ingedragen. Maar datzelfde kan gebeuren door een scheurkalenderblaadje, een spreuk op een kerkhof, een vergeelden brief, een herinnering opkomende uit het onderbewustzijn, of door eenige andere langs natuurlijke weg verklaarbare oorzaken. De vraag echter, of de voorzienige God — want Zijn voorzienigheid is een almachtige en alomtegen-

woordige kracht — in zulke oogenblikken met Zijn genadewil, ter uitvoering van Zijn eeuwig welbehagen, en ter legging van den keten des heils, tot zoo iemand gekomen is, die vraag kan men niet beantwoorden, tenzij dan uit de vruchten. Aan de vruchten kent men den boom, niet aan eenige handeling van zaadstrooing, die altijd verborgen is.

Middeleeuwsche mystiek heeft altijd het „zien“ en het „hooren“ van God losgemaakt van de woordopenbaring en van de reflexie, en ze gemaakt tot „oogenblikshandelingen“ in het uur der extase. De antimystisch opgezette redeneeringen van Barthiaansche zijde hebben eveneens de continue openbaringslijn en de continue belijdenisdaad van haar waarde beroofd, om daartegenover óók weer het „oogenblik“ te verheerlijken, waarin de „sprekende“ God door den „hoorenden“ mensch werd verstaan. En, hoewel begonnen met een fel requisitoir tegen de mystiek, vertoonden men niettemin alras het typische beeld der mystiek in zijn eigen constructies. De mystiek was anti-historisch, althans boven-historisch; óók van deze zijde sprak men in gelijken geest. De mystiek hoopte op de één-wording van den sprekenden God en den hoorenden mensch; en óók van dezen kant kwam men tot uitlatingen, die den sprekenden God en den hoorenden mensch „identiek“ verklaarden.

Nu heeft Prof. Hepp onlangs terecht gewaarschuwd, al was het dan ook in verkeerd verband, tegen het „van bakboord naar stuurboord loopen“. Ik ben bang, dat dit gevaar opnieuw acuut wordt, als men, met terzijdestelling van hetgeen hierboven opgemerkt werd inzake de typisch-mystische probleemstelling, de kinderen Gods rusteloos laat heen en weer loopen van bakboord („gezonde mystiek“) naar stuurboord („valsche mystiek“). Of, als men, inplaats van de sterk antimystische betoogen der vaders „uit den bloetijd“ aan te halen, verwijst naar de Ritschilianen, die alle mystiek in den ban deden. Laat men liever het gevaarlijke woord mystiek voorzichtig gebruiken, en het geloof, dat op Gods Woord zich verlaat, den menschen prediken. En in elk geval elkaars meening zuiver weergeven, ook in de probleemstelling.

Te meer is er aanleiding voor deze opwekking, omdat in de jongste gesprekken over de verhalen van iemand, die in een bepaald „oogenblik“ Gods stem „hoorbaar“ vernomen had, het fijne puntje aan de aandacht van sommigen scheen te ontsnappen. Dat was — nog eens — niet, of er geen bijzondere dingen kunnen gebeuren, die een bepaalde bijbelsche gedachte op de consciëntie binden, doch het was dit: of men het recht heeft den Heere, als Hij op zulk een manier, zulk een „oogenbliksmanner“ komt, speciaal daarin en speciaal daarom te eeren als supremus iudex in den strijd van telgen hart met zichzelf, — zulks dan met voorbijgang van wat Hij jarenlang door Zijn Woord in de ernstige roeping door het evangelie tot onze ziel gesproken heeft, als ware dit van geene, of zelfs maar van mindere, en dus niet van verantwoordelijk stellende definitieve betekenis. Wie dat fijne puntje verzwijgt, brengt de kerk niet verder, doch brengt ze terug naar dwalingen, die Gods genade ons reeds lang deed zien en overwinnen. Dwalingen van hen, die het „zien“ en „hooren“ van God losmaakten van den ambtelijken dienst des Woords, en van den regulieren dienst der profetie. Wie zulke dwalingen, al is 't maar door te zwijgen, in de hand werkt, die speelt met vuur. En wie de roeping des evangelies door de letter der Schriften degradeert ten gunste van „oogenblikshervaringen“, die geen enkel bewijs van goddelijkheid in zich dragen, die speelt niet eens meer met vuur, maar heeft het reeds ontstoken en in Gods huis geworpen.

K. S.

2) Het is interessant eens te controleeren, in welk verband Ritsch de mystiek ter sprake brengt. In zijn „Rechtfertigung und Veröhnung“ heeft hij, handelende over „mystiek“ het over:

- den invloed der bekeerdenden en dien van Tauler c.s. in de mystiek (I, 119);
- de mystieke denkbeelden van Martin Moller en Philipp Nicolai (I, 357);
- de mystiek, die van Pictisme tot Aufklärung leidt (I, 372);
- de mystiek van Zinzendorf (I, 595—596);
- de opvatting der reformatoren over het eeuwige leven in tegenstelling met de mystiek (III, 95);
- mystiek en de leer van de rechtvaardiging in het geloof (III, 108); het gaat hier om de op blz. I, 120—356 bedoelde pïetisme en mysticisme inzake den „Busskampf“ (III, 154—155);
- de vrijheid der contemplatie in de Roomsche kerk (III, 172);
- stijgende invloed der mystiek in de lutherse theologie uit het begin der 17e eeuw bij Johann Arndt (I) c.s. (III, 174);
- de leer van de „vergodelijking“ in de westersche kerken (III, 368);
- de reformatische opvatting over het eeuwige leven en de leer van den „Gottesschau“ (III, 467—468).

Avondmaalsstel voor Oss.

In Oss woont een klein gedeelte van de Geref. Kerk te 's-Hertogenbosch. Om den grooten afstand van 20 K.M. worden er geregeld predikdiensten gehouden en sedert het vorige jaar wordt het Heilig Avondmaal er ook bediend, ofschoon de kerk er nog niet geïnstitueerd is. Tot nu toe wordt gebruik gemaakt van het Avondmaalsstel van 's-Hertogenbosch, dat daartoe echter telkens over en weer gebracht moet worden.

Het zou zeer wenschelijk zijn, dat Oss een eigen Avondmaalsstel kreeg. Zou er niet ergens een Avondmaalsstel ongebruikt staan, dat men voor Oss wil afstaan?

Gaarne ontvangt ondergeteekende daarover bericht.

D. DE WIT, Geref. Pred.

1 Maart 1938.

te 's-Hertogenbosch

Gaarne wekken wij onze lezers tot inwilliging van het hierboven gedane verzoek op.

K. S.

wijzen naar hart ligt, om t hoofd moet tri.

t, voor zoover t, steeds „ge- t zijn mystici, oeten hebben. ilisten; in het olastieken, en wleven raken. bedoelen met t: „een var- is“. On-mid- onder middel, er het middel oeken, letters, urstief denken; mysticus — o et menschelijk schemen, of voord tenslotte groote sta-in- om aan de zijn, iets mee n van de ver- n alle Schrift weet bijzonder it boven dat chen van lager itoverzen met

p der eeuwen eerde een ver- lat de Schrift hij houdt dus r letters, voor het geloof. En it de mysticus. an letters ooit kunnen zijn? i „hoogste“ niet daar zijn, er God tot het tegenover ons werkt Hij niet voorberei- te pas kunnen on-middel- ulke inspraken oogenblik“; n met boeken,

alle letter, ook i noodhulp. De atellingen ver- ing van waar enstelling van

ptredende met hriftuurlijk en vaders spra- ynopsis — over ar: „supremus“, waarin zij dat n bedoeling. In et een koning ak te doen in damen gerez. veeërlei manler n, waarin Zijde rschijnt, en mei l kan handelen, cellen. Maar er of keizer kan . Dan doet hij iemand zeggen, der gezag heeft rkomsten op in- eit. Hij is wel lver, beslissend, de controversen, jft, en de zaak

t ieder duidelijk zijds door den erde. Noem het geval A, en het nu: geval B is e Schriften, en verder zouden

Rex, non tantum utatis suae Inter- gaur, sed etiam z etiam Deus non t voluntatis suae t et Apostolia, et cum per rescripta m nam Ecclesiæ enover die van r van de „letter“, Salvianus en ook t aan een allego- en ander „niveau“ met den „letter- n“) zin te maken r. de Synopsi op er de aangehaalde hen“ zin voorop, keren (1) zin en men allegorie den e theologie wordt

„Indië roept“

Onder dagteekening van Februari 1938 heeft namens het Bestuur van den Bond onze Meisjesverenigingen de presidente, Mejuffrouw M. Parmentier, aan de Bonds-vriendinnen een tweetal circulaire gericht, betreffende het thema: „Indië roept“.

Op den tienden Bondsdag, het eerste jubileum van den Bond, „kregen we“ — aldus de presidente — „ons eigen Bondshuis; het geld daarvoor was spontaan bijeen gebracht“. Maar nu willen de meisjes „niet alleen met het woord, maar ook met de daad“ in 1938 haar dankbaarheid toonen. Daarbij denken ze aan ons Zendingswerk in Indië. Als bondsvriendinnen gaan ze 'n actie beginnen door heel het land. Ze „gaan sparen: stuivers, dubbeltjes, kwartjes!“, want ze willen straks op den jubileumdag een dankoffer brengen, bestemd voor den Zendingsarbeid onder vrouwen en meisjes in Indië. „Zij moeten weten: in Christus is „Oost en West“ een!“ Het zal — aldus de presidente — „een van de schoonste oogenblikken op onzen Bondsdag zijn, als we „ons bedrag“ mogen overdragen voor dat doel“.

Van verschillende kanten bleek nu, volgens de tweede circulaire, dat de bedoeling van de gezonden circulaire „Indië roept“ veler instemming heeft.

„Hier en daar“ — zoo lezen we — „worden al nadere plannen besproken“.

„Enkele Bondsvriendinnen deden de vraag, hoe het tien jaar geleden toch klaar gespeeld is, zulk een groote som bijeen te krijgen voor onzen Bondsuitbouw. „t Was geweldig!“ riep een van onze jongere leden uit! Zij had gelijk, want „de duizenden“ zijn toen bijeen verzameld.

Doch nu moeten we niet vergeten, dat er toen groote giften zijn geschonken en er een heel jaar gespaard is. Wij hebben nu maar vier maanden den tijd! Toch willen we allen de schouders onder het werk zetten en toonen, dat er in onze harten ook „vuur en liefde“ brandt. Wisten de Bondsvriendinnen tien jaar geleden van aanpakken, wij willen voor haar niet onder doen, teminder daar ook onze actie een prachtig werk betreft!“

Een klein staaltje van wat verwacht wordt, kan men proeven uit dezen „zachten wenk“:

„Zijn we op onze M.V. een paar handige Bondsvriendinnen rijk, dan bakken zij thuis koeken, cakes of taarten!!! En op de jaarvergadering presenteren we onzen gasten heel keurig een stukje, maar laten als tegenprestatie de portemonnaie opengaan!“

„We weten“ — aldus Mej. Parmentier — „van Bonds-vriendinnen, die plannen voorbereiden, een speciaal Zendingavond in elkaar te zetten. Er wordt dan een spreker of sprekerster gevraagd, die goed bekend is in de Zendingwereld.“

Na de rede wordt de verdere avond gevuld met zang, muziek enz.

Om de zaal aantrekkelijk te maken worden bij de gemeente-leden alle Indische doeken en kleeden opgehaald. Ze probeeren zelfs Indische muziek te laten hooren!

Wie het niet zoo „grootsch“ kan bereiken, werkt op eenvoudiger wijze mee tot bereiking van het doel! 'n Busje op onze Vereenigingstafel, een vriendelijke vraag op 'n verjaardag, het trouw opzlijven van enkele centen of 'n stuiver is van even groote betekenis.“

Op de ons gestelde vraag, of ons blad hierbij helpen wilde, hebben we gaarne toestemmend geantwoord. Want al moeten onze jeugdbonden voorzichtig zijn, en niet voor alles en nog wat zich laten gebruiken, in een enthousiasme, dat zijn eigen draagwijde niet ziet, hier is van zoo iets geen sprake. Hier betreft het een werk op zichzelf, zonder dat verre consequenties behoeven voor de hand te liggen in de toekomst. We bevelen daarom gaarne deze actie aan. Het geld gelieve men te storten op giro 71470 ten name Penningmeesteres Bond van M.V. op G.G. in Nederland te Delft; deze giften zullen verantwoord worden.

De eerste gift is al binnen gekomen van een dame, die met belangstelling de actie volgt. De totale opbrengst wordt gebruikt voor den arbeid onder vrouwen en meisjes.

Ook in dezen hebben onze Meisjesverenigingen haar typisch vrouwelijk karakter weer aan den dag gelegd. Moge de Zending er van profiteren. Het werk onder vrouwen en meisjes is veelszins afzonderlijk georganiseerd in bepaalde missionaire centra; vandaar, dat deze afzonderlijke inzameling goede reden heeft.

K. S.

Een roman uit den tijd der Afscheiding.

„Brandende harten“, de geschiedenis van Maurits en Suze van Hall, door Gera Kraan-van den Burg. — J. H. Kok te Kampen.

Eenigen tijd geleden bespraken we in deze rubriek den laatsten roman van Arthur van Schendel, „De grauwe vogels“. En we kwamen tot de conclusie, dat de indruk, door dezen roman achtergelaten, wel een zeer sombere is. Na een lange reeks van rampen en onheilen, die den hoofdpersoon „buiten zijn schuld“, haast in een tonige regelmaat overkomen, is er aan het einde niet veel meer dan een schouderophalen. Een negati-

visme, dat uitloopt in den donkeren nacht van het ongelooft.

En nu ligt hier weer een boek voor ons, dat het leven verhaalt van twee „grauwe vogels“. De vergelijking dringt zich aan ons op. Wel mag men ze grauwe vogels noemen, deze Maurits en Suze van Hall. Dit omvangrijke boek van 340 blz. is een relaas van twee korte levens, waarin het uitnemendste moeite en verdriet is.

Maar zie, wat gaat nu voor ons lichten het essentiële verschil tusschen de moderne literatuur die God niet aanvaardt in Christus, en onze eigen Christelijke literatuur! Zelden heb ik dit zoo sterk gevoeld als na de lezing van „Brandende harten“. Het is daarom met een gevoel van groote dankbaarheid, dat ik het boek bespreken ga.

We behoeven geen geschiedenis te hebben gestudeerd om te begrijpen, wat een enormen voorarbeid er is noodig geweest om dit boek te kunnen schrijven. Alleen al de technische zijde van dit werk dwingt onze bewondering af. Een historische roman is een zware opgave. Hoeveel kleinigheden, die de lezer achteloos voorbij gaat, zijn vrucht van nauwkeurig onderzoek. De schrijfster moet zich geheel ingeleefd hebben in alles, wat haar personen betreft. En dat mevrouw Kraan-van den Burg dit gekund heeft, bewijst hoe groot haar talent is.

Als Suze van Schermbeek, het zestienjarig dochtertje van den Utrechtschen notaris, zich verlooft met den acht jaar ouderen Maurits van Hall, zijn haar ouders daar wel mee ingenomen. Maar voor één ding moet de „ruim-denkende“ patriciër zijn dochter waarschuwen. Maurits is wat overstreng in zijn opvattingen. Zij moet door haar vroolijkheid dat maar wat zien te veranderen.

Het kind Suze, overstelpst door het aanzicht, bezint zich 's avonds in bed bij het eenige souvenir, dat ze pas van haar geliefde heeft. Het is een bijbeltje. Bij hun laatste ontmoeting heeft de jonge van Hall zijn eigen bijbeltje in de handen gestopt van dit kind-vrouwje, dat zoo'n groote aantrekkingskracht op hem heeft. Sterker dan alle andere dingen is in hem zijn bekeeringsdrang. Zelf is hij door God gegrepen, tijdens zijn verblijf in Den Bosch, waar hij ingekwartierd lag in de woelige dagen van 1830.

Hoe prachtig teekent de schrijfster ons de ontwikkeling in het geloofsleven van Suze Schermbeek. Heeft zij, nog meer dan aan Maurits, haar volle liefde aan deze figuur gegeven? Of komt het misschien, omdat zij in de uitbeelding van Suze vrij was, minder gebonden aan historische feiten en schriftelijke nalatenschap?

Hoe langer hoe meer maken de figuren van Maurits en Suze zich los uit hun omgeving. En des te duidelijker komt hun beeld voor ons te staan. In de eerste hoofdstukken is het decor nog wel eens te overdadig, en bevat het details, die, hoe interessant overigens, gemist kunnen worden.

Het is of, met Suze's verlovings, de gelijkmatige gelukkige gang van haar leven voorgoed een eind neemt.

De cholera krijgt het land in zijn greep. In den huize Schermbeek vallen Chrisje en papa als slachtoffers aan deze vreeselijke ziekte.

Navrant en fel beschrijft mevrouw Kraan het sterven van het bloeiende jonge meisje. Geen weegbree, geen poeder van kreeftsoogen heeft meer kunnen baten. We lazzen dit gedeelte met ingehouden adem. Toen we uit onze geschiedenisboeken leerden, dat de cholera omstreeks 1833 ons land teisterde, hebben we er toen ook maar eenig idee van gehad, hoe het was?

Als er een nieuwe zomer aanbreekt, openbaart zich voor 't eerst de ziekte die Maurits sloopen zal: keelstering. Dan ziet Suze hoe broos haar geluk is.

Achttien jaar is ze als ze met Maurits als zijn vrouw naar Amsterdam trekt.

Het werk ligt op Maurits te wachten. Maar het zijn voor den jongen advocaat meest pro-deo-zaakjes; een ander trekt daar den neus voor op. Wie wil zich bemoeien met de netelige processen van de afgescheiden dominees?

Nóg gaat Maurits niet met de Scheiding mee. Maar heel zijn sympathie gaat uit naar het verdrukte groepje menschen, dat de pretentie voert de voortzetting te zijn van de oude Gereformeerde Kerk.

Op de redactievergaderingen van de Nederlandse Stemmen heeft zijn houding meermalen stormachtige tooneelen ten gevolge. Men moet, zoo meenen De Clercq, Koenen en Da Costa, toch wachten op een bijzonder teeken Gods eer men zich af wil scheiden van de Vaderlandsche Kerk?

Maurits voelt zich steeds meer getrokken naar Scholte en Budding, de voormannen der Afgescheidenen uit zijn omgeving. Het gaat hier tegen alle verstandelijke redeneering in. Zijn associatie met zijn broeder Floris zal hij moeten opgeven, de positie van het kantoor laat zoolets niet toe. Het is zooals Floris uitspreekt: „de naam Van Hall en... dat ras van volk passen niet bij elkaar“. Suze wordt zelfs even Floris' bondgenoot, als zij denkt aan haar kind van eenige maanden. Maar dit

wordt de donkerste tijd uit haar huwelijksleven, als zij niet meer naast Maurits staat.

In deze crisis breekt haar geloof ten volle door. Budding is het middel in Gods hand voor Suze, als hij in het Amsterdamsche grachtenhuis een bezoek brengt. Suze, wrokkend over haar man, denkt in zelfbeklag: voor hem bestond de wereld tegenwoordig uit processen, pleidooien en geschiedenissen.

Scherp observeert Budding, de zonderlinge afgezette dominee van Bekerke, zijn gastvrouw. Bij het heengaan buigt de jonge, mismaakte man zijn oudachtige, scherp gearceerde gezicht met den grooten neus naar Suze toe. „Het is bij U van binnen niet rustig, zuster Van Hall. Doe dien ban weg uit Uw leven“.

Suze en Maurits vinden elkaar terug. Ook voor Suze wordt het een zaak des geloofs zich te voegen bij de Gescheidenen.

Het beteekent voor hen beiden het verlies van zeer veel, wat het leven veraangenaamt. In Amsterdam is voor hen geen plaats meer. Ze moeten de wijk nemen naar Den Haag. Maurits treedt uit de redactie van de Stemmen. In Den Haag is nog geen Afgescheiden gemeente, geen vriendenkring wacht hen. Vereenzaming loert aan alle kanten. Zestien maanden na haar huwelijksdag verlaat Suze met de trekschuit Amsterdam. Ze draagt haar kind in de armen. Het tweede nieuwe leven groeit reeds in haar schoot.

Van nu af aan geven zij beiden, in volle overgave van hun brandende harten, zich geheel aan Gods zaak. En Maurits' zwakke krachten teeren snel op in dien dienst.

Het huis op de Veerkade wordt een vergaderplaats van de vervolgde gemeente, die bij het instutueeren uit negen leden bestaat. Geld en goed, aanzien en gezondheid offeren Suze en Maurits.

Op den avond dat hun derde kind geboren zal worden, krijgt Maurits den laatsten aanval van zijn ziekte. Den dag vóór zijn kind gedoopt wordt, sterft hij. Hij laat een vrouw en drie kinderen over aan de zorg van zijn Verbondsgod.

Zes jaar later volgt Suze hem, nog geen achten twintig jaar oud. De zes jaar dat zij Maurits overleefd heeft, zijn vol geweest van zorg om haar kinderen, van lichaamszwakte, van verdriet om verliezen van dierbare vrienden.

Grauwe vogels — maar op adelaarswieken stijgen hun zielen op naar Gods troon. Het bange lijden in deze wereld is voorbij getrokken als een schaduw. Boven alles uit straalt de barmhartige liefde Gods, Die Zijn kerk in stand houdt.

Wat is het groot, dat mevrouw Kraan juist deze stof voor haar boek gegrepen heeft. Zij gaf ons daarmee een boek van haast onovertroffen betekenis.

Een eeuw ligt tusschen ons en deze levens in. Het is nog maar eenige jaren geleden dat we het eeuwfeest der Afscheiding herdachten. We hebben toen veel gelezen en gehoord over de dagen van 1834. Maar nooit hebben we zoo gevoeld wat het beteekend heeft in het leven van ons voorgelacht, dan bij de lezing van dezen historischen roman.

Want juist het zuiver-historische geeft dit boek zoo'n zeggingskracht. De feiten en personen zijn niet opgepoetst, toen ze uit het archief te voorschijn kwamen. Eerlijk, op het meedoogenlooze af, geeft mevrouw Kraan ze ons. Geen nimbus van 't verleden omstraalt de hoofden van deze Scheidingsmannen.

Daar is de wonderlijke, rusteloze figuur van den stroeven Budding. Daar is Scholte, wiens motieven ook niet altijd even zuiver zijn. De kleine, nauwelijks geïnstitueerde gemeente in Den Haag wordt verscheurd door meenings- en richtingsverschillen. Fel staan deze menschen, die elkaars steun toch zoo broodnoodig hebben, vaak tegenover elkaar. Is het wonder, dat Suze, na een vurig woord van Scholte over den heiligen strijd die gestreden wordt, denkt: „de strijd met de broeders is de allerzwaarste, en die is niet altijd heilig“. We voelen wel zeer sterk, dat God, ook in die dagen, Zijn schatten in aarden vaten gaf. Hier is geen menschen-vereering mogelijk.

En we zijn hiëróm vooral zoo blij met dit boek van mevrouw Kraan, omdat ze ons dit belangrijke stuk historie weer zoo zeer nabij brengt. Want wat is het gemis van historisch besef, vooral bij onze jongeren, vaak ontstellend groot. Wat wordt de band aan de geschiedenis soms weinig of in het geheel niet gevoeld door hen, die toch slechts twee of drie generaties af staan van de menschen der Scheiding.

In zuivere, klare zinnen ligt dit stuk leven voor ons. Groot is de verleiding om te citeeren. De schrijfster ontroert ons door haar scherpe visie, die ze vooral op Suze's leven heeft. In Maurits dringt ze minder diep. Maar wat geeft ze ons, ten opzichte van zijn figuur, prachtige stukken geschiedenis. We noemen alleen maar zijn pleidooi voor Scholte, in Utrecht, met den volksoploer, die jaar op volgt. Zijn pleidooien zijn ontroerende geloofsgetuigenissen. Is de schrijfster bang ge-

weest de romanisee in haar teek een gewon

Op den bruid, zoo „Schuilen door het ra die haastig keitje naar gon zich te van een ka ze hem wa hem geen sa

Wat een geluk, licht van den

Willen weest, M doen, zich houden. M stadium va hun derde

„Na Gro zich groot het opgef

zorgde hez poeder kor ze langs, v uitstaken a hen met ee

teloos en Maurits, h En zij moe alleen

„Kunt g in de enza dat Hij on zouden zij gen en ber

Het zwaa lichamelijke kinderen r achterlaat zullen opve kinderen v

De klein een van h Floris van

Als hij te gekregen

Mautje tro

„Nog één het allerli

Zijn slin stukje vle

kreunde, v

Het dikl op den gr schuwend

bondenoor

„Pas op

De hond weg, zonde

Suze wa

den. Ruw

„Wat ze noot, noot

Dit klein die „de fat

de Afgesch

Dat me

leg en stu

als „Brand

grote c

boeken zo

deze rich

We laze

schrijfster

heeft onge

kopergeld

Toen m

boek schr

naar „onze

kopergeld

in edel m

M.

In het v

ken aan

predikant,

socialisme

Dr de

dienstig s

ten deele

mate van

Het he

krachtig

en het ve